

2. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (ЦДАВО України). Ф. 3696. Оп. 2. Спр. 46. Арк. 213.
3. За упокій душі Мученика. *Дзвін*. (Рівне). 1926, 13 червня. С. 3-4.
4. *Вісті УЦК в Польщі*. 1927. Ч. 18-19. Листопад – грудень. С. 33–34.
5. У Польщі. Товариство ім. С. Петлюри. *Тризуб*. 1926. Ч. 58. 19 грудня. С. 23.
6. Посвячення хреста-пам'ятника. *Українська нива*. 1936. Ч. 2. 25 червня. С. 7.
7. *Тризуб*. 1933. Ч. 7. 12 лютого. С. 26.
8. Державний архів Волинської області. Ф. 60. Оп. 1. Спр. 3. Арк. 127.

Дешко Петро Петрович,
магістр з історії та права,
начальник навчальної частини Карпатського університету
імені Августина Волошина, м. Ужгород

ДЕКОНСТРУКЦІЯ ІМПЕРСЬКОГО НАРАТИВУ СПАДКОЄМНОСТІ РУСІ: КРИТИКА НОРМАНІСТСЬКОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ ТА ЇЇ СУЧАСНИХ ІНТЕРПРЕТАЦІЙ

В інтерв'ю 2024 року Такеру Карлсону [1] Володимир Путін, обгрунтовуючи напад на Україну та геноцид українського народу, апелює до норманської теорії походження Русі. У межах цієї аргументації стверджується, що первинна Русь нібито сформувалася за Рюрика в Ладозі, оскільки «Варягів-Русь» запросили племена ільменських слов'ян, кривичів, весь і чудь. Київ у цій конструкції постає як другорядний або транзитивний центр, тоді як «справжня Русь», мовляв, виникла на території сучасної Російської Федерації, спадкоємицею якої згодом стала Москва.

Навіть якщо припустити, що в Новгородській республіці відбувалися етногенетичні (формування окремої етнополітичної спільноти) процеси, відмінні від тих, що розвивалися в Московському князівстві (майбутньому етнічному ядрі росіян), імперська аргументація додатково спирається на концепт «права сильного»

(завоювання території як підстава для привласнення її історичного спадку) та на династичну спадкоємність Рюриковичів – від новгородського князя Олександра Невського до його сина Данила Олександровича, першого московського князя. Ці аргументи подаються як нібито пріоритетні над обґрунтуванням спадкоємності Київської Русі (пізніше розберемо аргументи хибних імперських наративів).

Однак додаткової легітимації російським пропагандистським конструкціям – свідомо чи несвідомо – надають і окремі українські історики, зокрема Вадим Арістов [7; 8] та Дмитро Гордієнко [6], які трактують антинорманізм як антинауковий підхід та, фактично, легітимізують російські історичні міфи. При цьому вони не пропонують принципово нових концепцій, відтворюючи класичні норманістські положення про ототожнення варягів із Руссю, виведення назви «Русь» від фінського слова «Руотці» та інтерпретацію руських імен на скандинавський манер.

Особливо показово, що перші згадки про Русь – у Псевдо-Захарії та Йордана у VI ст. – фіксуються задовго до скандинавських контактів. Водночас прихильники цієї концепції схильні акцентувати саме германську етимологію Русі, ігноруючи альтернативні природні версії – іранські та кельтські. Це тим більш проблематично, що корінь «рус»/«рос» значно частіше локалізується на півдні, зокрема в Україні, що засвідчується гідронімами Рось, Росава, Роставиця, Роська тощо, які існували задовго до фінсько-скандинавських взаємодій на півночі, де топоніми з коренем «рус»/«рос» відсутні.

Не менш абсурдною видається інтерпретація руських імен на скандинавський лад. Навіть якщо гіпотетично допустити їхню тотожність, це максимум може свідчити про культурну чи політичну взаємодію, але аж ніяк не про асиміляцію чи етнічне походження. Запозичення імен є історично поширеною практикою. Достатньо згадати, що римляни запозичували імена у греків унаслідок культурного домінування останніх в елітарному середовищі, а германські народи в межах римської цивільної чи військової адміністрації засвоювали римські імена та традиції. Аналогічно після

прийняття християнства український народ сприйняв нові біблійні імена – Іван, Михайло (єврейські), Петро, Олександр (грецькі), Віталій, Віктор (латинські), – однак це жодним чином не означає, що в Україні живуть євреї, греки чи римляни. Питання риторичне.

Маніпулятивним видається і саме ототожнення «Варягів» із Руссю, оскільки «Варяги» – це Русь і водночас ні, як би парадоксально це не звучало. Річ у тім, що варяги – це воїни (соціальний або військово-професійний, а не етнічний термін), які вперше як термін згадані 1030 року хорезмським ученим Аль-Біруні. У складеному Яном Потоцьким франко-венедському словнику корінь *waro* у венедів (лужичан) пов'язується з військовою сферою і подається у значенні «зброя», «меч» – *waro, warang* [3, р. 54]. Показовими є також свідчення Іоанна Скілиці (XI ст.) та Георгія Кедріна (XII ст.), які прямо вказували на кельтське походження варягів [9, с. 8]. Отже, під терміном «Варяги» приховується поліетнічна воїнська спільнота.

Тому з наукового погляду російські претензії на Русь видаються безпідставними, а ще більш абсурдним є те, що окремі українські історики, зокрема Вадим Арістов та Дмитро Гордієнко, сприяють цьому дискурсу. Навіть якщо Петро I привласнив грецьку назву України «Ρωσία», це не робить Росію Руссю, так само як Румунія не є Римською імперією. Подібно й те, що австрійські Габсбурги правили Іспанією, це не перетворило Іспанію на Австрію, так само як династична спадковість Рюриковичів не трансформувала Московію в Русь.

Висновок. Отже, апеляція до норманської теорії як підстави для обґрунтування російських претензій на спадщину Русі не витримує наукової критики, оскільки спирається на вибіркове трактування джерел, підміну понять, змішування династичної, політичної та етнокультурної спадкоємності, а також на імперські ретроспективні проєкції. Ототожнення варягів із Руссю, виведення Русі виключно з північного, скандинавсько-новгородського середовища, як і спроби обґрунтувати спадковість Московії щодо Русі через династичне правонаступництво або «право сильного», не мають достатнього історичного, етнологічного та джерелознавчого підґрунтя. Натомість

сукупність раних згадок про Русь, південна локалізація гідронімів із коренем «рус»/«рос», поліетнічний характер варягів та відмінність між культурними взаємодіями і походженням свідчать про значно складніший і не зведений до норманістської схеми характер руського генезису. Відтак використання подібних концепцій для легітимації сучасних геополітичних претензій чи агресії є не науковою реконструкцією минулого, а політизацією історії в межах імперського нарративу.

Література

1. AKIpress news. Путин и Таркер Карлсон 2024. Интервью на русском языке [съёмка Кремля], 2024. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=tIbL_MXK8Tg (дата звернення: 19.04.2026).
2. Dешко П. П. The Celtic Theory of the Origins of Rus' as an Alternative to Normanism and the Concept of the «Old Rus' Ethnicity». *Scientific and Theoretical Almanac «Grani»*. 2025. Vol. 28, No. 4. P. 70–79. DOI: <https://doi.org/10.15421/172586>
3. Potocki J. N. Voyage dans quelques parties de la Basse-Saxe pour la recherche des antiquites Slaves ou Vendes. Hambourg: De l'imprimerie de G. F. Schniebes, 1795. 163 p. URL: https://books.google.com.ua/books?id=uxAVAAAAQAAJ&pg=PA65&hl=uk&source=gbs_toc_r&cad=4#v=onepage&q&f=false (дата звернення: 19.04.2026).
4. Дешко П. П. Генезис та становлення Русі (VI–X ст.). Рівне, 2024. 88 с.
5. Дешко П. П. Закарпатський діалект в структурі української мовної системи: до проблеми мовної та етнокультурної єдності. *Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток науки та суспільства в Україні в умовах глобальних викликів»*: матеріали конференції (Рівне, Україна, 10 квітня 2026). Рівне: ЦФЕНД, 2026. С. 27–31. DOI: <https://doi.org/10.64076/CFER-10.04.2026.002>
6. Локальна історія. Міфи про середньовічну Україну: між норманами та Візантією | Дмитро Гордієнко, 2023. *YouTube*. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=XudUcPWAX0A> (дата звернення: 18.04.2026).

7. Локальна історія. Наша Русь: коли прийшли варяги, хто був першим князем, чому Володимиру вдалося | Вадим Арістов, 2020. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pLl-qyOZwQ4> (дата звернення: 18.04.2026).
8. Локальна історія. Правда і міфи про Русь | як деколонізувати історію України. Гранднاراتив, 2022. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ofiaULfu2z0> (дата звернення: 18.04.2026).
9. Шелухін С. П. Звідкіля походить Русь. Теорія кельтського походження Київської Русі з Франції. Прага: A Fišer, Strašnice, 1929. 134 с.

Жив'юк Андрій Анатолійович,

старший науковий співробітник відділу «Центр дослідження українсько-польських відносин» Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, м. Львів

**«ЗАЧИСТКА» ОРГАНАМИ НКВД/НКГБ
«КОНТРЕВОЛЮЦІЙНОГО ЕЛЕМЕНТУ»
В ДЕМИДІВСЬКОМУ Й ОСТРОЖЕЦЬКОМУ РАЙОНАХ
НА ПОЧАТКУ НІМЕЦЬКО-РАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ**

З наближенням війни між Німеччиною й СРСР та розгортанням масового антирадянського терору на Заході України, основну рушійну силу якого становила ОУН, органи НКВД/НКГБ вимушені були вдатися до екстраординарних, але вже апробованих за рік до того кроків. 21 червня 1941 р. нарком держбезпеки СРСР Всеволод Меркулов видав директиву № 126 «Про запобіжні заходи щодо терористичної діяльності контрреволюційних елементів у західних областях України». «Терористичні прояви» «значної кількості терористичних елементів», як також незадовільна протидія їм з боку